

Verksamhetsberättelse Substitutionscentrum 2019

Innehållsförteckning

Året i korthet.....	3
Personal och organisation	3
Ekonomi	4
Styrelsemöten.....	5
Vår verksamhet 2019.....	6
Samverkan och strategiska samarbeten	6
Vägledande rådgivning.....	7
Kunskapshöjande utbildning.....	8
Projekt som drivkraft.....	9
Intresseväckande kommunikation.....	10

Året i korthet

2019 gick Substitutionscentrum in i etableringsfasen och har på allvar påbörjat resan mot att bli en katalysator för kemisk substitution i Sverige. Vi har under året bland annat:

- Valt att prioritera målgruppen små och medelstora företag, SMF, med ett fokus på farliga kemikalier i konsumentprodukter, och anpassat vår verksamhet efter det
- Genom samtal med andra aktörer inom substitution och styrelsen, identifierat Substitutionscentrums roll och hur vi kan komplettera andra aktörers erbjudande
- Byggt upp ett stort nationellt kontaktnät, för samverkan och rådgivning
- Skapat viktiga internationella kontakter som lett till vidare samverkan
- Genomfört drygt 30 seminarier /utbildningar där vi nått över 1 000 personer
- Kartlagt behov och definierat vårt erbjudande inom rådgivning och tagit fram självhjälpsmaterial för systematiskt kemikaliearbete för SMF
- Finansierat 13 forskningsprojekt för att bygga kompetens inom substitution
- Utvecklat substitutionscentrum.se och startat nyhetsbrev kring substitution

Personal och organisation

Substitutionscentrum är organiserat som en nod, med några anställda som driver arbetet men där andra aktörer inom RISE och utanför, knyts till verksamheten på olika sätt. Några få anställda kan aldrig hålla den breda kompetens som behövs för ändamålet varför samverkan och samarbete med andra behövs för att nå Substitutionscentrums mål.

Personalmässigt har 2019 varit turbulent, med stor personalomsättning.

Centrumledare: Gudrun Bremle var centrumledare under perioden 1 januari-21 mars. Tonie Wickman tog över som tf centrumledare och ledde centret fram till årsskiftet. Ny ordinarie centrumledare från 1 januari 2020 är Anna Jacobs.

Rådgivare: Tonie Wickman, Lina Gunnarsson Kearney, Nina Melander och Tove Mallin har under hela eller delar av 2019 arbetat som rådgivare. Vid ingång i 2020 har centret ca 2,3 rådgivare, Tonie Wickman, Nina Melander och Tove Mallin. Rekrytering pågår av ytterligare 1-2 rådgivare.

Kommunikatör: Petra Agnroth har varit kommunikatör på heltid under 2019, men slutar vid årsskiftet. Rekrytering av kommunikatör på halvtid för 2020 pågår.

Placeringsort: Substitutionscentrums har under 2019 haft sin huvudsakliga verksamhet på RISE kontor i Borås.

Ekonomi

Det ekonomiska stöd Substitutionscentrum får från staten under uppbyggnadsfasen 2018–2020 används för att bygga upp och strukturera centrets verksamhet.

2019 rekvirerades 7 miljoner kronor i statliga medel, via Kemikalieinspektionen. Dessa medel har använts för att finansiera Substitutionscentrums verksamhet under året och kostnader för personal.

RISE medfinansiering under 2019 var 5 miljoner kronor. Dessa medel har använts för att driva substitutionsrelaterade forskningsprojekt med syfte att bygga kompetens inom substitution och skapa goda exempel (se Projekt som drivkraft).

Budgetuppföljning 2019, budget 12 Mkr

Representation	4 751
Material/förbrukning	29 469
Utbildning	32 858
Resor	96 303
Konsultarvoden	109 760
Mässor + material	187 268
Personal	5 416 634
Projekt	5 000 000
	10 877 043

Överfört till 2020   1 122 957

Självfinansiering på sikt

Substitutionscentrum har under 2019 haft att beakta olika möjligheter för långsiktig finansiering och att utvärdera en betalande medlems- och nätverksorganisation. Detta arbete är påbörjat och kommer att intensifieras under 2020.

Substitutionscentrum har även lämnat in en skrivelse till Regeringskansliet för att diskutera fortsatt statligt stöd under perioden 2021–2023.

Styrelsemöten

Kommunikationen mellan Substitutionscentrum och styrelsen har varit stor under hela året. Fyra ordinarie styrelsemöten har genomförts och ett intermittent möte för att förbereda beslut om 2020 års verksamhetsplan.

I maj genomfördes ett extra möte på Regeringskansliet, för att diskutera frågor som uppkommit på föregående styrelsemöte, där några av styrelsemedlemmarna deltog, liksom två representanter från RISE och tf centrumledaren.

I maj tillträdde vår nya styrelseordförande Mona Blomdin Persson från Kemikalieinspektionen, som ersatte Nina Cromnier.

I september tillträdde Pernilla Walkenström som RISE representant i styrelsen, efter Mats Lundin.

Frågorna som diskuterades på mötet på Regeringskansliet i maj liksom arbetet med att välja en ny styrelse från årsskiftet 2020 och beslut om ny centrumledare har lett till mycket samverkan med styrelseledamöter mellan de ordinarie styrelseledamöterna.

Vår verksamhet 2019

Substitutionscentrums övergripande mål för 2019–2021, har varit ledande för verksamheten:

- Att vara Sveriges naturliga kontaktyta för kunder, samverkansparter och kompetenser som arbetar med kemisk substitution.
- Att arbeta med och nå ut med målgruppsanpassad information, kunskap, metoder och verktyg för att motivera till och underlätta kemisk substitution.
- Att skapa arenor och goda exempel för kemisk substitution genom att initiera och medverka i olika substitutionsrelaterade projekt.
- Att centrumet ska vara en självfinansierad verksamhet på sikt.

Substitutionscentrum har under året arbetat med utgångspunkt från de fem strategierna: Samverkan och strategiska samarbeten, Vägledande rådgivning, Kunskapshöjande utbildning, Projekt som drivkraft och Intresseväckande kommunikation.

Samverkan och strategiska samarbeten

Substitutionscentrum har under 2019 samverkat med en lång rad aktörer, nationella och internationella, för att utbyta erfarenheter, knyta strategiska kontakter och finna samverkan för ökad substitution.

Internationellt viktiga kontakter

Substitutionscentrum har medverkat som talare och presenterat vår verksamhet vid internationella möten och konferenser i Bryssel, Helsingfors, Oslo, Köpenhamn och Göteborg, där centrumets setts som en internationell förebild. Kontakter har knutits med bl a ECHA och OSHA. Vårt internationella engagemang har även lett till ett samarbete med Joel Tickner, professor på University of Massachusetts Lowell och pionjär inom grön kemi och Alternatives assessment.

Stort nationellt kontaktnät

Nationellt har vi fokuserat på att skapa kontakter med aktörer som arbetar med substitutionsfrågan i Sverige. Vi har under året etablerat kontakter med branschaktörer som Svensk Handel, Normpack, ChemSec, Nationella substitutionsgruppen, Nationella kansliet för hållbar upphandling, Sports Tech Research Centre, Peakinnovation på Mittuniversitetet i Östersund och Kemikaliegruppen på RISE. Vi har också etablerat kontakt med forskare på exempelvis Göteborgs Universitet, Stockholms Universitet och Chalmers samt med myndigheter som Kemikalieinspektionen, Naturvårdsverket, Folkhälsomyndigheten och Upphandlingsmyndigheten. Många regioner och kommuner ligger i framkant vad gäller substitution och vi har nu goda relationer med Kemikaliecentrum i Stockholms stad och Västra Götaland.

Grunden för nationellt nätverk

Dessa kontakter ligger till grund för det nationella nätverk för substitution som vi vill bygga, för att Substitutionscentrum ska kunna ta positionen som Sveriges katalysator för substitution. Arbetet med att bygga detta nätverk fortsätter under 2020. Kontakterna som tagits under 2019 har också varit viktiga för att hitta Substitutionscentrums roll i förhållande till andra aktörer.

Engagemang i konferenser

Substitutionscentrum har deltagit i planeringen av Kemikalieinspektionens stora konferens Forum för Giftfri miljö, som genomförs den 26 mars 2020, där Substitutionscentrum bl a håller en workshop. Vi har också inlett diskussion om samverkan med danska substitutionscentrumet, Center for Cirkulaer Kemi, bl a för att hålla en gemensam workshop 2020–2021 av den typ ECHA uppmuntrar medlemsstater att arrangera.

Substitutionscentrum har vidare varit delaktigt i utveckling av nya och befintliga verktyg som underlättar substitution. Vi har exempelvis varit rådgivare vid utveckling av Kemikalieinspektionens PRIO-verktyg och ett arbete som letts av IVL kring framtagande av kriterier för hur hormonstörande ämnen kan hanteras i byggindustrin, men med möjlig användning även inom andra branscher.

Vägledande rådgivning

En viktig satsning för Substitutionscentrum är att bygga upp en rådgivningstjänst dit våra målgrupper kan vända sig för att få vägledning i sin substitutionsfråga. Under året har vi definierat att vår roll som oberoende rådgivare är att göra en strategisk bedömning av kundens behov, coacha och vägleda genom substitutionstrappan samt att agera matchmaker och slussa vidare till expert på området. För det krävs både egen kunskap inom området och tillgång till ett nätverk av djupare kompetens på olika sakområden att rådfråga eller hänvisa vidare till.

De kontakter vi skapat under året (se Samverkan och strategiska samarbeten) ligger till grund för att vi på ett professionellt sätt ska kunna slussa frågor vidare till rätt aktör både internt på RISE och externt.

Webbplats ger hjälp till självhjälp

Tack vare ökad kännedom om andra aktörers verksamhet, har det under året blivit tydligt att Substitutionscentrum bör fokusera på målgruppen små och medelstora företag, med relativt låg kännedom i ämnet substitution. I och med de har vi arbetat med att ta fram målgruppsanpassad information som publicerats på vår webbplats.

Under hösten har vi arbetat med att vidareutveckla Substitutionsguiden, som bygger på Kemikalieinspektionens substitutionstrappa. Syftet med guiden är att vägleda användaren steg för steg genom substitutionsarbetet, ge förslag på användbara verktyg och hur dessa kan användas i trappans olika steg. Här blir det också tydligt vilken typ av rådgivning substitutionscentrum kan ge i varje steg av substitutionstrappan. "Nya" Substitutionsguiden ska var klar för publicering i början av 2020.

Stöd i kontakten med underleverantörer

Vidare har vi identifierat att särskilt målgruppen handelsföretag har behov av stöd i kontakten i den egna leverantörskedjan, när det gäller kravställning mot underleverantörer, kartläggning av kemikalieinnehåll i varor och riskbedömning av produkt.

Vi har därför låtit konsultföretaget Trossa ta fram ett stödmaterial som ska sänka tröskeln för SMF att börja arbeta med systematiskt kemikaliearbete. Materialet är i första hand framtaget för företag som producerar eller distribuerar varor med fokus på varugrupperna: textilier, skor, accessoarer, inredning och möbler, men det kan anpassas och användas även av andra företag och för andra varor.

Stödmaterialet blev klart i slutet av 2019 och ska publiceras på Substitutionscentrums webbplats i början av 2020.

När "nya" Substitutionsguiden och Stödmaterialet finns på plats på webben i början av 2020, kan vi öka marknadsföringen av Substitutionscentrums erbjudande inom rådgivning, genom informationsspridning i våra digitala kanaler, de konferenser vi deltar i och via våra samarbetspartner.

Kunskapshöjande utbildning

För att öka kunskapen i substitutionsrelaterade frågor hos våra prioriterade målgrupper har Substitutionscentrum under 2019 arrangerat och medverkat i flertalet branschspecifika seminarier och utbildningar. Här är några konkreta exempel:

- Forum för kemikaliesmart handel, en serie frukostseminarium för företag inom detalj- och partihandel, där vi stått för innehållsplanering och arrangerat tillsammans med Svensk Handel och Stockholms stad. Teman för dessa seminarier var under 2019:
  - REACH kandidatlista - verktyg för företag och konsument
  - Pragmatiskt kemikaliearbete med fokus på produkter och leverantörskedjan
  - Kemikalieinspektionens uppdrag att kartlägga innehåll av farliga ämnen i olika konsumentrelevanta material och varugrupper
- Forum för kemikaliesmart byggande med temat substitution, för anläggnings- och byggbranschen
- Hållbart byggande och cirkulär ekonomi, en serie frukostseminarium för byggbranschen som vi arrangerat tillsammans med RISE SMF-kontor, IUC Sjuhärad och Högskolan i Borås
- Workshop i produktval och substitution för länsstyrelser, ett arrangemang i samverkan med Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen

Det målgruppsanpassade material vi tagit fram för webben ska också ses som utbildningsmaterial. Substitutionsguiden och stödmaterialet för systematiskt kemikaliearbete för SMF kan användas som hjälp till självhjälp, men det skulle också kunna utgöra grunden i ett utbildningsmaterial för workshops för målgruppen. Det är en idé som vi kommer att undersöka och eventuellt utveckla under 2020.

Projekt som drivkraft

Substitutionscentrum har under 2019 medverkat till 13 projekt med fokus på substitution och för att stimulera utvecklingen av hållbara kemiska produkter och produktionsprocesser, varor och icke-kemiska metoder samt en cirkulär ekonomi. Projekten har drivits både inom RISE och inom de nätverk centrumet är verksamma inom. De RISE-interna projekten rapporterar sina resultat för 2019 till Substitutionscentrum den 31 januari 2020 och presentationer av projekten kommer därefter att publiceras på Substitutionscentrums webbplats.

Substitutionscentrum har också handlett ett examensarbete på Göteborgs universitet, för att få en bild av användningen av SVHC-ämnen i Sverige, som visade att byggbranschen dominerar stort.

Projekt i urval:

MISTRA SafeChem – för minskad exponering för farliga kemikalier

Under våren 2019 arbetade vi med en ansökan till MISTRA:s forskningsprogram "Design för minskad exponering för farliga kemikalier", tillsammans med ett stort antal universitet och forskningsinstitut och företag i Sverige. Ansökan för projektet MISTRA SafeChem beviljades medel om 70 Mkr och projektet startar under 2020. RISE roll blir bl a att göra säkerhetsbedömningar och livscykelanalyser gällande ekosystem och människan samt hjälpa industrin att skapa processer som är så gröna som möjligt.

Läs mer: ri.se/sv/press/70-miljoner-till-forskningsprogram-om-minskad-exponering-farliga-kemikalier

POPFREE – främjande av PFAS-fria alternativ

Substitutionscentrum medverkar i styrgruppen för det Vinnova-finansierade projektet POPFREE som syftar till att substituera PFAS-ämnen från varugrupperna textil, kosmetika, skidvalla, andra filmbildande produkter, brandsläckningsskum samt material i kontakt med livsmedel. Projektet avslutas i början av 2020, och ansökan har lämnats in för en fortsättning på projektet i form av en fas 3.

POPFREE har bland annat medverkat till Internationella skidförbundet, FIS, beslut om att införa totalförbud för fluor i skidvalla, i alla grenar och på alla nivåer från säsongen 2020/2021, något som fått stor uppmärksamhet både i Sverige och internationellt.

Läs mer på: ri.se/popfree

Testbed PFAS - för alternativa släckmetoder och nya efterbehandlingstekniker

Substitutionscentrum deltar i framtidsspåret av projektet/testbädden Testbed PFAS, som syftar till att utvärdera framtidens PFAS-fria släckmedel eller andra släckmetoder för att kunna substituera PFAS-innehållande brandsläckningsskum. Testbädden omfattar även ett arvsspår som syftar till att utvärdera olika efterbehandlingstekniker för PFAS-kontaminerad mark och vatten. Projektet pågår till 2024.

Läs mer på: ri.se/sv/vad-vi-gor/projekt/testbadd-pfas

Intresseväckande kommunikation

Substitutionscentrum arbetar med att positionera sig som Sveriges katalysator för substitution. Vi har under året deltagit i en lång rad externa möten, konferenser, kunddagar och mässor med syfte att motivera och inspirera företag att komma igång med arbetet att fasa ut farliga kemikalier samt att sprida information om centret, vår verksamhet och vårt erbjudande.

Vi har varit utställare på Plastteknik Nordic, en mässa för företag inom plast, gummi och kompositbranschen, samt träffat våra målgrupper bl a via tre olika seminarier i Almedalen, på Nationella Substitutionsgruppens kunskapsdag, Explicit kunddagar och i samband med event hos Testbädd Processvätskor, Normpack och Kemikaliegruppen.

Som beskrivs under Vägledande rådgivning har vi under 2019 haft fokus på att ta fram målgruppsanpassad och mer omfattande information för SMF. Den vidareutvecklade Substitutionsguiden och ett stödmaterial för systematiskt kemikaliearbete för SMF är nu färdigt för publicering på webben. Under 2020 fortsätter arbetet med att vidareutveckla webbplatsen till navet i vårt kommunikationsarbete.

Under året har vi även startat ett nyhetsbrev för snabb och smidig kommunikation med intressenter inom området substitution, där vi sprider nyheter från Substitutionscentrums verksamhet samt omvärldsbevakning. Nyhetsbrevet når nu ca 300 mottagare och skickas ut ca sex gånger per år.

Följ vårt arbete under 2020 på substitutionscentrum.se